

Αί ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης περὶ σφοδρῶν σεισμῶν εἰδήσεις δὲν εἶναι σπάνιαι. Ὁ διακεκριμένος Ἕλληνας λόγιος Σάθας ἐσχάτως συνέλεξε καὶ ἐξέτιμη τὰς σχετικὰς πληροφορίας τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων Μαλακᾶ, Κεδρηνοῦ, Σιγυρίου, Θεοφάνους, Ἐναγριῶ, Λέοντος καὶ Προποίου. Ἡ ἱστορία σημειοῖ ἓνα τῶν σφοδροτάτων καὶ μεγίστων γεωγραφικῶν ἔκτασιν τῆς Ἀπολλῆς προσβαλόντων σεισμῶν ὡς συμβάντα ἔτι 521 (κατ' ἄλλους 522) μ. Χ. Ἀπὸ τῆς πείρου καὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Πέλοπος ἐξεπέθη οὗτος μέχρι τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα ἀνέβη πόλεις ἀνθηρὰς, ὡς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Ἀλάζαρον. Ὁ μέγιστος ὕψος τῶν ἑλληνικῶν σεισμῶν τῆς ἀνω σημειωθείσης περιόδου συνέβη τῆ 7 ἢ 9 Ἰουλίου 551. Προσέβαλεν οὗτος κατὰ τὰς ἀνω ζωνὰς εἰδήσεις τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἀσίαν, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Ἀραβίαν· μετέβαλεν ὀλοκλήρους πόλεις εἰς σωροὺς ἐρείπιων, ἔκαψε τὴν Νάυπακτον καὶ τὰς Πάτρας, ἔνθα ἐφθάρησαν πλείονες τῶν 4,000 ἀνθρώπων. Ἡ Κόρινθος, ἡ Χαιρώνεια καὶ ἡ Κορώνεια ἐρειπώθησαν, πλημμύραι καταστρεπτικαὶ ἐπέβησαν παρὰ τὴν κρησαϊκὴν καὶ μαλιακὴν κόλπον· μέγα χάσμα ἐπέβη, ἄγνωστον ποῦ, ὅπερ κατεβρόχθισεν ἄνω μὲν μέγαν ἀνθρώπων, χάριν ἀγώνων συνηρισμένων.

Μένει ἐπομένως ἀμφίβολον, ἂν ὁ σεισμός τοῦ 522 ἢ ὁ τοῦ 551 ἐπήνεγκε τὴν καταστροφὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἢ ἂν ἀμφότεροι οὗτοι, ὅπερ ἴσως καὶ πιθανώτερον, συνετέλεσαν. Ὅτι τμήματα τοῦ τοῦ κατέπεσον βραδύτερον ἄλλων, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα ἀνευρίσκονται εἰς διάφορον βάθος, ἐνίοτε δὲ καὶ λεπτόν στρώμα γῆς κερπίπτει. Δεχόμενοι ἐπομένως, ὅτι ἡ κατάπτωση τῶν ὄροφων ἐπέβη ἐκ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 521 ἢ 522, ἀποδίδομεν τὴν κυρίαν καταστροφὴν εἰς τὸν σεισμόν τοῦ 551, συνεπαγόμενα τὴν ἀκριαίαν τοῦ ὄλου νεοῦ κατακρήμνισιν αἱ συγχρόνως ἀνατρέψαντα πᾶν ὅ,τι ἀκόμην ἐξ ἄρχαίων οἰκοδομῶν ἐσώζετο ὄρθιον.

Φρικώδους μεγαλοπρεπειᾶς θέαμα ὑπῆρξε βεβαίως τὸ τῶν ἀνατραπέντων Ὀλυμπίων. Ἡ ἐπικρατοῦς τοῦ χρόνου χεὶρ ἐκάλυψεν αὐτὸ διὰ σφαιρικοῦ ἐκχώματος ἀπαλοῦ, ἐφ' οὗ ἠπλώθη πέπλος ὀλοκλήρου τάπητος φυτῶν.

ΟΙ ΦΟΙΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΡΠΟΙ ΑΥΤΩΝ

Ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων αἱ βάλανοι τῶν φοινίκων (κοινῶς κουριάδες) εἶναι ἡ κυρία τροφή τῶν νομάδων τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου. Δράξ βαλάνων φοινίκων καὶ κύαθος ὕδατος ἀποτελοῦσι τὴν τροφήν ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων πλασμάτων, ἐν τε τῇ Ἀραβίᾳ καὶ τῇ βορείᾳ Ἀφρικῇ. Ἐθνολόγοι τινὲς ἀπέδωσαν εἰς τὴν ἑλιγαρικῇ

ταύτην δίκαιαν, κατὰ μέγα μέρος, τὰ προτερήματα τοῦ λαοῦ τοῦ εἰς ταύτην ἀρκουμένου. Ὁ διάσημος Buckles ἀποδίδει εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν ἀκτάπαυστον κατανάλωσιν ἐρύζης τὴν τάσιν αὐτῶν πρὸς τὸ θαυμάσιον, τὴν ἀδράνειαν τοῦ πνεύματός των, καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ζωὴν, τὴν τοσοῦτω φανεράν ἐν τῷ ἔθνει τούτῳ, καὶ πιστεύει, ὅτι ἡ κρᾶσις τῶν Ἀράβων εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀποκλειστικῆς φυτικῆς διαίτης των. Παρατηρεῖ δ' ὅτι ἡ ὄρυζα περιέχει μεγάλην ποσότητα ἀμύλου, περὶ τὰ 83—85 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. Κατ' αὐτὸν καὶ ὁ καρπὸς τῶν φοινίκων περιέχει ἀπολύτως τὰς αὐτὰς τῆ ὄρυζης θρεπτικὰς οὐσίας, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐν αὐτοῖς τὸ ἄμυλον ἀντικαθίσταται ὑπὸ σακχάρους. Ἐπομένως ἂν καὶ διατηρῆται ἡ ζωὴ διὰ τοιαύτης τροφῆς, ἢ πείνα ὕμως δὲν κορέννεται δι' αὐτῆς· καὶ ἡ πείνα, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀνάγκαι τοῦ βίου μας, ἂν ἐν μέρει μόνον πληρωθῶσι μεγάλως ἐπηρεάζουσι τὴν φαντασίαν. Τὸ φυσιολογικὸν τοῦτο φαινόμενον, λέγει ὁ Peschel, εἶναι ἡ αἰτία τῶν αὐστηρῶν νηστειῶν, αἷς ἐπιτάττουσιν ὄλκι αἱ θρησκείαι, καίτοι τοσοῦτον διαφέρουσαι ἀπ' ἀλλήλων καὶ αἷς ἐπιβάλλουσιν εἰς ἑαυτοὺς οἱ χαμαμίδες (ἰσραεῖς, μάγοι) εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ὅταν θέλωσι νὰ συγκοινωνῶσι μετὰ τῶν ἀσράτων δυνάμεων. Οὐχ ἤττον ὁ Buckles καὶ ὁ Peschel δὲν συμφωνοῦσι περὶ τῆς ἐπηρεᾶς, ἣν ἡ διαίτα, ἔχουσα ὡς μόνην βᾶσιν αὐτῆς τοὺς καρποὺς τῶν φοινίκων ἢ τὰς βαλάνους αὐτῶν, δύναται νὰ ἐξασκῇ ἐπὶ ἑθνοῦς.

Ὁ Peschel παρατηρεῖ ὅτι ἀναμφιβόλως οὐδεὶς δύναται νὰ διαμυσηθῆται τὴν τελομένην ἀντιδράσιν εἰς τὰς διανοητικὰς δυνάμεις τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς κατὰ τὴν τροφήν διαίτης των· ὅπως δὴποτε, προστίθωσιν, ἡ κρᾶσις μεταβάλλεται ἀλλασσομένων τῶν τροφίμων, ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη δὲν κατόρθωσεν ἔτι νὰ προσδιορίσῃ ἀπολύτως τὰ διαρκῆ ἀποτελέσματα καθημερινῆς τροφῆς, τοσοῦτω μᾶλλον, καθόσον ὁ στόμαχος μας λίαν εὐκόλως ἐξοικειοῦται πρὸς τὰ διάφορα φαγητὰ, ἅτινα πέπτει· εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμὸν ἐξοικειοῦται, ὥστε, ναρκωτικὰ συχναίως λαμβανόμενα ἀποβάλλουσι τέλος τὴν ιδιότητα αὐτῶν. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς λέγει ὅτι ἡ ἀπὸ βαλάνων φοινίκων διαίτα παράγει φυλὰς ἀνεξαρτήτους καὶ πολεμικὰς, ὧν ὁ χαρακτήρ οὐδὲν ὅλως ὁμοιάζει πρὸς τὸν τῶν Ἰνδῶν παρ' οἷς ἡ ὄρυζα εἶναι ἀποκλειστικὴ τροφή.

Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ παραδεχθῆτε τὴν γνώμην τοῦ Buckles εἴτε τὴν τοῦ Peschel. Δύναται τις νὰ εἰκάσῃ, ὅτι ἡ ἐπήρεια τῶν βαλάνων τῶν φοινίκων εἶναι βεβαίως τὰ μάλιστα ὠφέλιμος, ὡς ἐκ τῆς πληθῆος τῶν ἐξ αὐτῶν ζώντων ἀνθρώπων. Κατὰ τὴν παράδοσιν, οἱ Ἀσσυριοὶ ἐκλήρυτον, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπερμυνηθῇ τις

τὴν ἀξίαν τοῦ φοίνικος, καθότι εἶχον εὖρει τριακοσίας ἐξήκοντα διαφόρους ἐφαρμογὰς, εἰς ἃς ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ φύλλα, τὸν καρπὸν, τὸν χυμὸν, τὸ ξύλον τοῦ φοίνικος. Ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἔθηκε τὸ δένδρον τοῦτο ὡς ἔμβλημα τῆς εὐθύτητος τοῦ χαρακτῆρος, καὶ προστίθεισιν, ὅτι ἐκ θαύματος ἐγεννήθη ἀκμαῖον κατὰ διαταγὴν τοῦ προφήτου. Οἱ κλάδοι τοῦ φοίνικος ἐκλαμβάνονται ὡς σύμβολον χαρᾶς ἐν ταῖς χριστιανικαῖς τελεταῖς, καὶ ἐν Παλαιστίνῃ τὰ ὀνόματα τῶν φοινίκων ἀποτελοῦσι μέγα μέρος τῆς ὀνοματολογίας τῶν πόλεων. Βηθανία σημαίνει οἶκον ἐκ φοινίκων. Ἡ ἀρχαία Παλμύρα ἦτο ἡ πόλις τῶν φοινίκων, καὶ ἡ Ταμάρ, γυνὴ ἣν ἀναφέρει ἡ Γραφή, ἔφερεν ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ ὀνομασίᾳ, ὅπερ ἐσήμαινε τὸν φοίνικα. Μεταξὺ τῆς βορείου παραλίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς μεγάλης ἐρήμου Σαχάρας εὐρίσκεται τὸ Βισλεδουλγερίδ, χώρα μεγάλης ἐκτάσεως, κληθεῖσα χώρα τῶν φοινίκων, ὡς ἀφθόνως παράγουσα τὴν ὀπωρὰν ταύτην.

Ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἡ βάλανος τοῦ φοίνικος ὡς ἀντικείμενον τροφῆς συγκαταλέγεται μετὰ τῶν δαμασκηνίων, σύκων καὶ ὄξυφοινίκων καὶ ἀποτελεῖ τροφὴν πολυτελεῆ. Κομίζεται δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν εἰς μεγάλας ποσότητας ἐντὸς καλάθων ἐκ ξηρῶν φύλλων φοινίκων, ἀκόμψως πεπλεγμένων. Αἱ συλλεγεῖσθαι βάλανοι, ὅταν εἶναι ὄριμοι καὶ μαλακοί, ἐμβάλλονται ἐντὸς καλάθων καὶ συμπιέζονται, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελέσωσι σχεδὸν ζύμην, ἣτις δὲν εἶναι πάντοτε ἀκρικὴς καθαρότητος. Ἡ φυσικὴ των δὲ σάκχαρις συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῶν· ἀλλ' ὅταν ἐπὶ πολὺ διατηρηθῶσι γίνονται ξηροὶ καὶ σκληροί. Οὕτω καθίστανται ἀκατάλληλοι πρὸς βρώσιν· οὐχ ἤττον μκλασσόμεναι ἐκ δευτέρου πωλοῦνται εἰς ἐμπόρους τινάς, εἰ καὶ, ὡς εἰκὴς, ἀπώλεσαν τὸ πλεῖστον τοῦ ἀρώματός των. Οἱ ἔμποροι οὗτοι μεταπωλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὰς ὁδοὺς. Αἱ βάλανοι ἐν εἰδει ζύμης δὲν ἀρέσκουσιν εἰς τοὺς φίλους τῶν φοινίκων· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ οὐδόλωι θὰ νηχαριστοῦμεθα βλέποντες τοὺς ξηροὺς καὶ ἀνουσίους πλακοῦντας ἐκ βελάνων, οἵτινες πληροῦσι τὰ προκόλπια τῶν Ἀράβων.

Ὁ παράγων τὰς ἐδωδιμούς ταύτας βελάνους φοῖνιξ καλεῖται ἐπιστημονικῶς *Φοῖνιξ ὁ δακτυλόμορος*, καὶ εἶναι τὸ κυριώτερον εἶδος 12 ἄλλων φυτῶν ἐμοίων ἀπαρτιζόντων τὸ γένος *Φοῖνιξ*. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο καὶ μεγαλοπρεπὴ θῆεν ἔχον δένδρον ἐνίοτε φθάνει εἰς ὕψος 80 ποδῶν (27 μέτρων) καὶ φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς κομψὴν φυλλώδη σκιαδᾶ· εἶναι δηλ. ἀκρόφυλλον. Ὁ κορμὸς αὐτοῦ εἶναι ἄκλων, λίαν τραχὺς καὶ ἀκανθώδης· οἱ βότρους τῶν ἀνθέων ἐκφύονται ἐν μέσῳ τῆς φυλλώδους σκιαδῆς, περιέχουσι δὲ πλῆθος διοίκων ἀνθέων· ἐμετρήθησαν ὑπὲρ τὰς 11, 000 ἀνθέων ἐπὶ τοῦ ἄρσενος φοίνικος. Ἐπειδὴ

δὲ τὰ ἄνθη ταῦτα εἶναι διοίκια εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιπασθῇ ἡ γύρις τῶν ἄρσενων ἀνθέων ἐπὶ τῶν θηλέων, ἐὰν ἐπιζητηθῆται ἄφθονος καρποφορία πρὸς τοῦτο ἐντέμνονται τὰ ἄρσενα ἄνθη ἅμα ὀριμάσῃ ἡ γύρις. Ὁ φοῖνιξ παράγει ὀπώρας ὀρό τοῦ ἔκτου μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους· μετὰ τοῦτο δὲ δύναται νὰ μείνῃ ὑπὲρ τὰ διακόσια ἔτη ἄγονος.

Ἐν Κεϋλάνῃ αἱ βάλανοι τῶν φοινίκων εἶναι ἀφθονώτατοι, καθότι ἐν μόνον δένδρον παράγει καρπούς ἀπὸ ἐνὸς μέχρι τεσσάρων κανταρίων βάρους (ἀπὸ 50 μέχρις 60 χιλιογράμμων). Τὸ μέγεθος καὶ ἡ ποιότης τῶν φοινίκων διαφέρουσι τοσούτον, ὥστε ἐν τοῖς δάτεσι τῆς Σακχάρας εὐρηματι 46 διάφορα εἶδη τῶν ὀπωρῶν αὐτῶν. Ὁ φοῖνιξ καὶ οἱ καρποὶ αὐτοῦ ποικίλας παρέχουσιν ὠφελείας. Ὁ κορμὸς παρέχει ἄμυλον καὶ σάκχον δευτέρας ποιότητος. Ἐξ αὐτοῦ κατασκευάζονται οἰκίαι, λέμβοι, φραγμοὶ, καύσιμος ὕλη κτλ. Τὰ φύλλα του χρησιμεύουσιν ὡς ἀλεξήλια, ἀλεξιβρόχια, κέρκμοι, κάλαθοι, ψιᾶθοι, ψῆκτρα κτλ. ἐνὶ λόγῳ χρησιμεύουσιν εἰς κατασκευὴν ἀπειροῦ πληθῆος σκευῶν. Εἰς τὴν βᾶσιν αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἴνες, ἐξ ὧν κατασκευάζονται χονδρὰ βράμματα (σπάγγος) δι' ὧν πλέκονται ὑφάσματα. Ἐὰν ἐντριπθῇ τὸ κέντρον τοῦ φύλλου ἐξέρχεται χυμὸς παχύς, ὅμοιος πρὸς τὸ μέλι, ὅστις διὰ ζυμώσεως μετατρέπεται εἰς οἶνον, κελούμενον ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν *toddy*, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἡροδότου *φοινικῆτος οἶνος*. Κατασκευάζεται ἐξ αὐτοῦ καὶ ὀξος, τὸ ἀπὸ τῶν *φοινίκων ὀξος* τῶν ἀρχαίων, ὅπερ καὶ δι' ἀφψησεως μεταβάλλεται εἰς σάκχαριν. Οἱ φυλλοφόροι ὀφθαλμοὶ μαγειρευόμενοι ἔχουσι γεῖσιν ἀσπαράγγων ὅσον δ' ἀφορᾶ αὐτὰς τὰς ἰδίας βάλανους τῶν φοινίκων, ὅσαι δὲν φηγῶθῶσι πρόσφατοι, ξηραίνονται, εἶτα τρίβονται ἐν εἰδει ἀλεύρου καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς κατασκευὴν ἄρτου.

[Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ].

A. N. M.

Εἰς γεῖρας τῶν κληρονόμων τοῦ Κώστα Βότσαρη διατηροῦνται, μετὰ τῆς σφαίρας ἣτις ἔκοψε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τοῦ Μάρκου Βότσαρη, καὶ δύο ἐπιστολαὶ τοῦτου ἐκ Μεσολογίου, τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα ἰδίως εἶνε μία τῶν ὠραιότερων ἀναμνήσεων τοῦ ἥρωος τῆς νέας Ἑλλάδος. Δημοσιεύομεν ἀμφοτέρας ἐνταῦθα. Εἰς τὴν γεγραμμένην διὰ χειρὸς τοῦ Βασιλείου Γουδά, τὸν ὁποῖον ὁ Μάρκος εἶχε πάντοτε μεθ' αὐτοῦ ὡς γραμματικόν, καὶ φέρουσι τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν τοῦ Μάρκου. Ἡ τελευταία φέρει ἐπὶ τέλους ἰδιόγραφον τοῦτου προσθήκη. Ἀπευθύνονται δὲ πρὸς τὴν θεῖαν του Μαρίας, ἣτις αἰχμαλωτισθεῖσα καὶ πολλὰ ὑποστᾶσα κατὰ τὸν βίον δεῖνὰ, ἔλαβε τὸ καλογηρικὸν σχῆμα, μετονομασθεῖσα Μακαρία, ἔζη μετὰ τοῦ Κώστα Βότσαρη καὶ ἀπέβησεν ἐν Ἀθήναις τῇ 1863. Αἱ ἐπιστολαὶ διεμβύονται εἰς Ἀγκρᾶν τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἡ οἰκογένεια τοῦ Μάρκου εἶχε καταφύγει μετὰ τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, συνοδουμένη ὑπὸ τῆς θείας αὐτοῦ Μαρίας.

Ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γραφῆς καὶ ἐκ τῆς ὀρθογραφίας φαίνεται ὁ Β. Γουδάς κάτοχος ὀπωροῦν τῆς γραμματικῆς, ἀλλὰ θεσάλιος· ἔγραψεν ὅπως ὁ Μάρκος υπαγόρευε. Εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν ὁ γραμματικὸς φαίνεται ἤτον δεσμευμένος ἐκ τῆς φράσεως τοῦ ὑπαγορευομένου